

dokladům žadatelovým nebo ku věrohodnosti tvrzení jeho za vylechnutí nebo bez vylechu soupeře povoliti či odepřiti (dv. dek. ze dne 27. září 1784 č. 341, sb. z. s.).

II. Nový soudní řád.

V četných případech jest se soudu jak ve sporu tak v řízení exekučním spokojiti, když strany skutečnosti tvrzené pouze osvědčí, věrohodnými učiní t. j. když jakýmikoliv průvody, které jsou po ruce, přísežný vylech stran vyjímaje, soudci přesvědčení o pravděpodobnosti svých tvrzení zjednají (§ 274 nov. s. ř.). Osvědčení rozeznává se od důkazu tím, že je lze provésti jen průvody právě po ruce jsoucími, a že provedení osvědčení pravidly důkazními vázáno není. Přísežný vylech stran a průvody, jimiž osvědčení ihned provésti se nedá, jsou tu tedy vyloučeny. Toliko výjimečně bude lze se asi za účelem osvědčení odvolati ku přísaze již dříve vykonané (§ 30 nov. s. ř.). Osvědčením spokojí se soud na př. při seznamu útrat ve příčině jeho udání a položek (§ 54), při žádosti za prodloužení lhůty (§ 128), za odročení roku (§ 135), za vrácení v předešlý stav (§ 149), obnovení řízení přerušeno (§ 164), při nahlédání ve spisy (§ 219) atd.

Otcovství.

I. Podstata a význam.

Fysiologicky počíná otcovství početím (konceptí) dítky následkem oplození; pro právo stává se pojem tento důležitým teprve tím okamžikem, kdy se dítě narodí, neboť teprve narozením vznikne poměr sploditele ke splozenému dítěti. Tento poměr jest dle své přirozené povahy význačným fysickou odvislostí splození od sploditele, kteroužto odvislost pokládáti sluší za vlastní prazdroj práv a povinností z otcovství vyplývajících. Tato práva a povinnosti zakládají se výhradně ve zvláštním stavu, v němž sploditel se nalézá, t. j. vznik jejich hledati sluší jedině a výhradně ve stavu otcovství, nikoli snad jen ve srovnalé vůli súčasných osob nebo v deliktu založeném neoprávněným (illegálním) splozením. Nesamostatnost děcka a odvislost jeho od rodičů jest stavem přirozeným, který určuje vzájemný poměr a spolu i vzájemná práva a povinnosti. Právní poměr tento nepovstává zde z těchto práv a povinností jako v jiných případech, nýbrž naopak jest to samostatně vzešlý poměr mocenský nebo právní svazek, který dle své podstaty má na sobě ráz morálního a zároveň právního poměru. Práva otcovská i povinnosti otcovské — jsou-li též uznány pozitivně jakožto takové — jsou dle svého původu i podstaty své morálními právy a povinnostmi, leč takového způsobu, že právo a morálku nelze od sebe rozlišovati. Morálka měla vždy v první řadě rozhodný vliv na utváření otcovského svazku v historickém jeho vývoji, kdežto právo pozitivní uznalo právní vědomí morálkou založené. Ve skutečnosti účinkovalo zákonodárství na vývoj svazku otcovského spíše negativně tím, že odňata byla moci otcovské všecka oprávnění, jimiž byla vydána osobnost dítky libovůli otcově, dále tím, že byla individualita dítěte uznána za volnou a k samostatným právům spůsobitou, třebaš jinak byla od otce odvislou. Moc otcovská jest tedy soubor práv otci nad dítětem příslušejících, vedle nichž však otec také jisté povinnosti má (povinnosti otcovské). Povinnosti ty nejsou důsledky práv t. j. nejsou obsaženy v jednotlivých právech tak, že by právo a povinnost stály proti sobě na sobě jsouce závislými, nýbrž jsou na sobě zcela nezávisly. Vlastně by se měla moc

otcovská zvátí souborem povinností a to zřetelem k tomu, že povinnosti otci připadající se stanoviska právního jsou daleko většího objemu než práva. Práva otcovská jsou spolu povinnostmi otcovskými; málo jest však práv ryzích t. j. oprávnění bez povinností.

II. Moc otcovská.

Objem práv a povinností otcovských bývá rozdílný dle toho, je-li tu otcovství manželské či nemanželské t. j. splozeno-li dítě v manželském spojení otcově či v nemanželském spojení otce s nějakou ženou.

A) Otcovství manželské.

1. Povinnosti uložené otci manželským otcovstvím jsou

a) Péče o fyzické blaho, t. j. péče o život a zdraví dítěte.

α) Tato péče ukládá otci jako hlavě rodiny povinnost, aby poskytoval dítěti slušnou výživu; přiměřenost výživy posuzovati jest dle stavu a jmění otce (§§ 139 a 673 o. o. z.). Alimentační povinnost otce jest však rázu subsidiárního (roz. nej. s. sb. »Gl. U.« 8512), t. j. nastupuje jen tehdy, nemá-li dítě vlastního jmění. Výživa dítěte mimo otcovský dům odpadá, vzdálo-li se dítěte proti vůli rodičů (roz. nejv. s. sb. »Gl. U.« 646). Alimentační povinnost trvá až do samostatné způsobilosti dítěte k výdělku, nepomíjí snad dospělostí jeho (»Gl. U.« 6872). Schudne-li zletilé dítěte k výdělku schopné, obživne opět alimentační povinnost otce (»Gl. U.« 8160, 9067). (Viz čl. »Alimentace«). O alimentační povinnosti a výši alimentace rozhodovati sluší z povinnosti úřední (»Gl. U.« 3244, 9644).

β) Fyzické blaho dítěte vyhledává přiměřené zaopatření; k tomu cíli má otec nedospělé dítěte vychovávatí ku stavu dle svého přesvědčení pro dítěte vhodnému a umožniti jemu zastávání jeho povolání; musí tedy nésti náklady spojené s vychováním k tomuto povolání a dáti dítěti přiměřenou výbavu, jakož i to, čeho ku vstoupení v nějaký úřad nebo živnost jest potřebí (§§ 148, 788 o. o. z.). Zaopatření dcer záleží v poskytnutí věna přiměřeného stavu a jmění (§§ 788 a 1220 o. o. z.), ač nemají-li tyto svého vlastního jmění (viz čl. »Věno«).

γ) Péče o blaho duševní pozůstává v povinnosti rozvíjati duševní síly dítěte, povznášeti jeho mravnost výchovou vůbec, zvláště pak vyučováním v užitečných vědách jakož i v náboženství. Výchova dítěte spočívá téměř výlučně v rukou rodičů, jakkoli též úlohou školy národní jest dítěte nábožensko-mravně vychovávatí. Beze součinnosti rodičů jest paedagogická výchova ve směru mravním i náboženském nanejvýš pochybnou (viz čl. Ascendenti a Náboženství).

2. Práva otce.

Povinnosti právě vyznačené jsou pro otce zároveň právy; ale kromě těchto práv jsou ještě jiná práva, která týkají se jednak osoby dítěte, jednak jeho jmění:

a) Práva otce ve příčině osoby dítěte. Tato práva vyplývají z otcovských povinností:

α) Povinnosti otcově ku fyzické a duševní výchově odpovídá právo otci příslušející, že dítěte chová pod domácím dozorem, že požadovati smí poslušnost a úctu na něm a že vykonávati smí nad ním kázeň v míře nepřehnané a zdraví dítěte neškodné (§ 145 o. o. z.). Dítěte jest povinno zůstati v domě otcovském potud, pokud to otec za nutné uznává pro jeho výchovu. V tom směru platí bydliště otce za bydliště dítěte

a pokud ono podřízeno jest moci otcovské, podléhá soudu příslušnému pro otce a zůstává pod tímto soudem i po smrti otcově nebo po zbavení jeho moci otcovské dotud, dokud nenabude práva své jmění volně spravovati (§ 20 jur. nor., § 71 nové jur. nor.); dostává se mu tedy otcova práva domovského (zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z., § 6). Na základě tohoto oprávnění může otec — ale ovšem i matka — pohřešované dítě vyhledati, odloučivší se zpět žádati, uprchnuvší nazpět přivesti. Porušení tohoto oteckého práva resp. práva rodičů osobou třetí zakládá zločin veřejného násilí, bylo-li při tom (únosu) užito lsti nebo násilí. Právo na poslušnost a úctu může být ku platnosti přivedeno domácí kázní. Porušení povinné úcty dítěte naproti otci (rodičům) zakládá přestupek proti veřejné mravopoctnosti, udá-li se porušení to veřejně (§ 525 tr. z.). Právo trestání (kázně) připouští se jen potud, pokud netrpí dítě škody na těle. Zlé nakládání dítětem se strany otce (rodičů) jest přestupkem dle § 413 tr. z. Na základě práva ku trestání může otec navrhnouti též, aby bylo do polepšovny pro mladistvé kárance dáno dítě, které nepřekročilo 18. rok svého věku (zák. ze dne 24. května 1885 č. 90 ř. z. § 16 č. 2).

β) Povinnosti ku zaopatření dítěte odpovídá právo, aby otec vychovával dítě své ještě nezletilé ku stavu po soudu otcově jemu přiměřenému (§ 148 o. o. z.; viz čl. Ascendenti).

γ) Jen v nevlastním smyslu lze též mluvit o právu, že otec může na dítě přenést jméno a práva stavovská jako šlechtictví, erb s vyloučením práv na osobu omezených. Je to spíše povinnost na straně otcově, čemuž na straně dítěte stejné právo odpovídá, tak že vlastně v tomto směru bylo by možno mluvit o právu dítěte. Než i na straně otcově lze mluvit o jakémsi právu, pokud přísluší dítětkám povinnost nésti jméno otcovo, kteréžto povinnosti zřící se mohou dle min. nař. ze dne 18. března 1866 č. 1452 jen se svolením politické vlády zemské.

δ) Zvláštním právem otcovským, jež však jemu i zákonnou povinnost ukládá, jest právo k zastupování nezletilého dítěte (§ 152 o. o. z.), současně ale i povinnost otci připadající jak co do jmění tak co do osoby dítěte. Dítě od 7. roku věku svého mohou sice přijati slib ve svůj prospěch učiněný, nejsou však způsobilé převzítí závazek nebo učiniti slib. Ku platnosti každé smlouvy potřebí jest svolení otcova po příp. zároveň též soudu jako úřadu poručenského (§ 865 o. o. z.). Zvláště vztahuje se toto otcovo právo na zastupování dítěte před soudem. Má-li rozepře za předmět to, čím nezletilec dle §§ 151, 246 a 247 o. o. z. volně může nakládati, může nezletilec sám k soudu se dostaviti a projednávat i ať jako žalobce nebo žalovaný (§ 10 říz. ve v. nep.). Nezletilé dítěte nejsou v ošetřování u svých rodičů může volně nakládati tím, čeho vlastní pilností nabylo, a došedší dospělosti může též disponovati věcmi, které jemu ku potřebě za vlastní odevzdány byly (§ 151 o. o. z.). Po dokonání 20. roce věku svého může nezletilé dítěte se svolením svého otce a se schválením poručenského úřadu volně spravovati a volně nakládati čistým přebytkem svých příjmů (§ 247 o. o. z.). Právo otcovo jakožto zákonného zástupce dítěte má místo též v řízení trestním; dle § 39 tr. ř. může otec i proti vůli nezletilého dítěte opatřiti jemu obhájce, dle §§ 282 a 354 tr. ř. ve prospěch jeho i proti vůli jeho podati stížnost zmatečnou nebo učiniti návrh na obnovu řízení trestního.

2. Práva otcova ve příčině jmění dítěti náležejícího.

Jelikož uznána jest individualita dítko jakožto samostatné osoby vůči otci, přísluší jemu samostatná práva majetková na jeho osobu výlučně obmezená. Důsledně pokládá se za vlastnictví dítěte všecko jmění, kterého dojde si jakýmkoli zákonným způsobem, při čemž nezáleží na tom, zda zjednáno bylo jmění to vlastní pílí dítěte či opatřením jiné třetí osoby. Otcí jakožto zákonnému zástupci přísluší správa jmění dítěti náležejícího (§ 149 o. o. z.), leda že by k tomu byl nezpůsobilý nebo že by byl ze správy vyloučen od osoby, která dítěti jmění darovala. Ve příčině této správy majetkové má úplně průchod zásada § 233 o. o. z.: otec nemůže totiž ničeho podniknouti beze soudního schválení ve všech záležitostech, která nenáleží ku řádnému způsobu hospodaření a která jsou větší důležitosti.

B) Otcovství nemanželské.

Nemanželské dítko nestojí pod otcovskou mocí sploditele jsouc vůbec vyloučeno ze všelikých práv rodiny a příbuzenstva otcova; nemá nároku ani k rodovému jménu otcovu ani ku jeho stavovským právům a podržuje jméno rodiny matčiny a zastupováno jest poručníkem. Toliko ve směru majetkoprávním má dítě nemanželské proti svému sploditeli jistý právní nárok, totiž nárok na přiměřené zaopatření, výchování a výživu (viz čl. Alimentace). Způsob výchování určuje poručník se schválením úřadu poručenského. Především zůstává dítko ve výchování matčiny, pokud ona je vychovávatí chce a může; je-li však blaho dítěte ohroženo výchováním matčiny, jest otec oprávněn ale i povinen vzít dítko od matky a starati se o jeho výchování jiným způsobem. O výživu, výchování a zaopatření mohou se rodiče mezi sebou dohodnouti, avšak dohodnutím takovým nesmí se státi újma právům dítěte. Toto narovnání mezi rodiči nemá potřebí vrchnoporučenského schválení (§ Gl. U. 3061), za to však narovnání mezi otcem a poručenstvem dítěte. Závazek rodičů k výživě a zaopatření nemanželského dítko pokládá se za dluh jejich a přechází na jich dědice.

III. Zánik moci otcovské.

1. Moc otcovská pomíjí zletilostí dítěte. Před dosažením zletilosti může však býti od poručenského úřadu na návrh otcův povoleno prodloužení moci otcovské, není-li dítko pro vady tělesné nebo duševní způsobilým, by sobě samo opatřilo výživu a obstaralo své záležitosti; dále tehdy, zapletlo-li se do značných dluhů nebo spáchalo takové přečiny, pro které pod dozorem chováno býti musí. Prodloužení moci otcovské budiž uveřejněno a současně sděleno s notářem v dotyčném okresním obvodu ustanoveným.

2. Před dokonáním 24. rokem mohou dítky býti propuštěny z moci otcovské se schválením poručenského úřadu. Nezletilé dcery vstupují sňatkem co do své osoby pod moc svého manžela, takže v tom směru pomíjí otcovská moc; ale ve příčině jmění dceřina přísluší otci až do zletilosti její práva povinnosti kuratora. Zemře-li manžel za její nezletilosti, vrací se opět pod moc otcovskou.

3. Moc otcovská zaniká, povolí-li otec 20letému synovi vlastní domácnost (emancipatio saxonicae); vyhledává se však skutečně vedení vlastní domácnosti.

4. Moc otcovská zaniká na čas, vyskytnou-li se na straně otcově okolnosti, které zdárnému výkonu její jsou na ujmu (§ 176 o. o. z.).

V případě takovém jest na soudu, aby otce moci jeho zbavil, a na dobu, po kterou stav tento trvati bude, poručníka ustanovil. To stane se v těchto případech:

- a) byl-li otec zbaven rozumu až do doby, kdy prohlášení jeho za blázna soudem bude opět zrušeno;
- b) byl-li otec soudem prohlášen za marnotratníka;
- c) byl-li otec odsouzen pro zločin k žaláři delšímu 1 roku;
- d) je-li otec déle než 1 rok nepřítomen, a nedá-li o svém pobytu zprávy;

5. Moc otcovská zaniká na vždy:

a) zanedbal-li otec úplně péči o výchování dětí (§ 177 o. o. z.), odloživ nebo zapudiv je nebo ponechav je úplně bez dohledu, nikoli však stane-li se tak jen částečně, neboť tu soud může ještě pomoci zjednat;

b) zneužil-li otec hrubě moci otcovské, tak zejména překročil-li meze kázně domácí, avšak teprve tehdy, zůstalo-li napomenutí jeho marným a dopustil-li se toho po třikráte. Byl-li otec trestním soudem pro těžké zlé nakládání dětmi odsouzen a lze-li se vzhledem k povaze mysli otcově obávati, že se to bude opakovati, může býti otec zbaven moci své ihned (§ 178 o. o. z. ve spojení s §§ 414 a 415 tr. z.; roz. ze dne 20. října 1885 č. 12005). Nicméně jest však otec i v tomto případě povinnen, nésti náklady s výchovou dítek spojené. Je-li otec nemajetný a není-li tu jiných příbuzných, má dle § 416 tr. z. úřad o opatření dítky se postarati. Obec domovská jest pak povinna náklady výchování takového dítěte zapraviti.

IV. Žaloba z otcovství.

Žaloba z otcovství směřovati může buďto k uznání nebo popření otcovství; v prvním případě mluviti lze o pozitivní žalobě paternitní, v druhém případě o negativní.

A) Žaloba o uznání otcovství.

Podnět ku pozitivní žalobě z otcovství dán jest v těchto případech:

1. Za sploditele dítky z neprovdané ženy narozeného pokládá se ten, o kom se dokáže, že s matkou tělesně obcoval v čase, od kterého ku slehnutí uplynulo ne méně než 6 měsíců a ne více než 10 měsíců (§ 163 o. o. z.). Tento důkaz musí být proveden dle řádu soudního; stačí však též již mimosoudní přiznání muže, že obcoval s matkou dítky v době kritické. Toto mimosoudní přiznání nemusí odpovídati podmínkám § 110 s. ř. Též dle nového soudního řádu může se soud spokojiti s doznáním mimosoudním, jehož průvodnost volně uváží (§ 266 nov. s. ř.).

a) O důkazech tělesného obcování v době kritické viz čl. Souložení.

b) Byl-li však jistý muž právoplatným rozsudkem odsouzen k uznání otcovství nemanželského dítěte, nemůže být někdo jiný uznán otcem, byť i usvědčen byl, že s matkou dítky tělesně obcoval. Poručenstvo dítky má ovšem před podáním žaloby volbu, na kterého z více souložníků nastoupiti chce o uznání otcovství a byla-li žaloba zamítnuta, žalovati některého jiného.

2. O dítěti narozeném z manželky před uplynutím 6 měsíců od sňatku nestává prozatím až do prohlášení manželova jistoty, zdali dítko to je manželské či nemanželské, jakkoli posuzováno bývá jakožto dítko v manželství zrozené — tedy jakožto dítko manželské.

a) Uzná-li manžel výslovně nebo mlčky manželské zrození dítěte neb opomenul-li k platnosti přivésti právo odporu jemu příslušející, platí dítě za manželské jak naproti manželce, tak i manželce a veřejnosti.

b) Přísluší tedy manželce právo popřítí manželský původ děcka tehdy, narodí-li se před uplynutím 6 měsíců od sňatku. Toto právo musí však do 3 měsíců od nabytí vědomosti o narození dítěte k platnosti přivésti soudním odporem, který jen tehdy má účinek, nebylo-li mu před sňatkem již známo, že manželka jeho jest již těhotnou. Přivedl-li manžel toto své právo ku platnosti soudním odporem, platí o dítěte v manželství sice, ale před uplynutím 6 měsíců od sňatku zrozeném domněnka, že bylo splozeno mimo manželství, a že jest tudíž nemanželské.

c) Dítěti takovému ustanoví se poručník a tvrdí-li poručenstvo přece, že manžel jest otcem, musí vystoupiti proti němu pozitivní žalobou z otcovství; tato žaloba může se opřítí buď o to, že manžel tělesně obcoval se svojí potomní manželkou před sňatkem v době kritické, nebo však též o to, že splození nastalo během určité doby po uzavřeném sňatku, což by musilo býti dotvrzeno na základě důkladného vyšetření vlastností dítěte i jeho matky důkazem znalců (§ 157 o. o. z.).

d) Bylo-li dítě s vědomím mužovým zaneseno jakožto manželské do knihy křtěnců, nepozbývá tím již muž práva manželskému zrození odporovati (»Gl. U.« 9203).

e) Byla-li muž před sňatkem těhotnost ženy známa, nelze ku platnosti pouhým odporem soudním přivésti domněnku, že dítě jest nemanželské; naopak dítě platí za manželské a tvrdí-li manžel opak, musí nastoupiti žalobou dle § 158 o. o. z. (»Gl. U.« 8900).

3. Dítě zrozené po uplynutí 10 měsíců po zrušení sňatku pokládá se za nemanželské, ať již zrušení manželství nastalo smrtí mužovou nebo rozloučením svazku manželského. Manželský původ děcka může být poručnictvem k platnosti přiveden žalobou, prokáže-li se, že muž se ženou pohlavně obcoval před svou smrtí nebo před rozloučením manželství a dovodí-li znalci, že dítě splozeno bylo nehledě k pozdnímu narození před smrtí mužovou nebo před rozloučením manželství.

4. Dítě zrozené od manželky od stolu a lože rozvedené 10 měsíců po soudním rozvodu platí za nemanželské; dokáže-li se však obcování v kritické době (§ 163 o. o. z.) nebo že rozvedení manželé opět v manželské společnosti vstoupili v tom čase, kdy dle § 138 o. o. z. splození se mohlo státi, pokládají se dítěte za manželské (dv. dek. ze dne 15. června 1835 č. 39 sb. z. s.).

B) Žaloba o uznání nemanželského původu děcka.

Účelem záporné žaloby z otcovství jest popření otcovství v oněch případech, kde platí muž za otce dítěte důsledkem zákonné domněnky a tato domněnka platí o dítětech v manželství zrozených. Dotyčné průvodní zásady jsou asi tyto:

1. Tvrdí-li muž, že dítě v manželství jeho manželkou zrozené nebylo jím splozeno, může nemanželský původ jeho jen tehdy ku platnosti přivésti, dokáže-li, že on nemohl dítěte sploditi; dále musí do 3 měsíců od té doby, co zvěděl o zrození dítěte, vystoupiti žalobou proti kuratoru ustanovenému k obhájení dítěte.

2. Důkaz o tom, že muž má déle než 3 měsíce vědomost o narození dítěte, vésti musí kurator.

